Maca Caran Andrejić[1]
Zapadni univerzitet u Temišvaru
Filološki, istorijski i teološki fakultet

Ianko Gubani[2]
Teoretska gimnazija „Jozef Gregor Tajovský” u Nadlaku

UDK 81’246.2(498.4:=163.41):316.774
https://doi.org/10.46630/ish.12.2026.35

СПОЉНИ ЈЕЗИЧКИ УТИЦАЈИ КАО ИНИЦИЈАТОР СРПСКО-РУМУНСКОГ БИЛИНГВИЗМА У РУМУНСКОМ БАНАТУ

Један од најзанимљивијих аспеката функционисања билингвалне језичке заједнице јесте присуство спољних језичких извора, који, по нашем мишљењу, играју значајну улогу у формирању и развоју билингвалних језичких компетенција. То се пре свега односи на свакодневни контакт са језичким садржајима масовних медија – телевизије, радија, штампе, часописа и књига – који су углавном произведени на румунском језику. У породицама са уравнотеженим типом српско-румунског билингвизма, иако у ограниченој мери, присутне су и књиге и часописи на српском језику издавани на територији Румуније. Циљ спроведеног истраживања био је да се утврди степен праћења средстава масовне комуникације у испитиваним породицама и да се идентификују фактори који утичу на избор језика медијских садржаја карактеристичних за њихово језичко окружење. Показатељи праћења медија и језичких преференција прикупљани су путем седам питања која су била упућена свим члановима домаћинства. Прва два питања фокусирала су се на праћење телевизијског и радио програма на српском и румунском језику. На њих се надовезивало питање усмерено на утврђивање језичких преференција приликом гледања информативних емисија. Четврто питање истраживало је мотивацију при избору језика уметничких текстова. Последња три питања била су посвећена штампаним медијима – испитивале су се језичке преференције и учесталост читања штампе на српском и румунском језику. Ова студија доприноси бољем разумевању начина на који спољашњи медији подржавају или ометају уравнотежен билингвизам и осветљава сложеност избора језика у вишејезичном окружењу.

***Кључне речи**: српска мањина у Румунији, комуникација, билингвизам, језички контакт, масовни медији, језичка преференција,*

[1] mata.andreici@e-uvt.ro

[2] janko.gubani@gmail.com

Избор језичког кода у коришћењу масовнокомуникационих средстава

Савремена модерна техника омогућава јавности широм света да прати телевизијске канале на различитим језицима. Тиме се у значајној мери подстиче светска двојезичност, односно вишејезичност, и развијају се димензије интеркултурне комуникације.

Међу медијске феномене који утичу на језичку заједницу убрајамо и радио. У истраживању је пажња посвећена степену праћења аудиовизуелних масовнокомуникационих средстава од стране српске мањине у Румунији. С обзиром на то да испитаници живе у национално мешовитој средини, где поједине националности имају прилично развијену мрежу масовнокомуникационих средстава која емитују на њиховом матерњем језику, сматрамо да је избор језичког кода при праћењу телевизије и радија условљен не само приступом националним медијским производима и атрактивношћу датог програма, већ и снажним утицајем карактера медијских производа већинске језичке заједнице.

Док праћење телевизијског и радио програма на српском језику има више повремени карактер, праћење на румунском језику има јасну тенденцију да иде од честог до свакодневног праћења.

Међугенерацијске разлике у медијским преференцијама и употреби језика

Највећи степен гледаности забележен је код средње (94,74%) и најмлађе (90,63%) генерације, а нешто ниже вредности код најстарије генерације — 71,88% испитаника.

Међу спољашње језичке изворе који утичу на језичку компетенцију билингвалне језичке заједнице спадају не само аудиовизуелни, већ и штампани масмедијски производи, као што су часописи, новине и уметничка књижевна дела. С обзиром на то да српска мањина која живи у Румунији, чији је интегрални део и наш истраживачки узорак, располаже богатим књижевним стваралаштвом домаћег порекла (на матерњем језику), занимало нас је за који језички код ће се определити наши испитаници при избору књижевног дела из светске (и не само светске) литературе. Језик на коме је написан уметнички текст игра важну улогу. С друге стране, морамо нагласити чињеницу да разлика у рецепцији стручних текстова и текстова уметничке књижевности не мора бити условљена степеном познавања српског, односно румунског (или неког другог) језика. У већини случајева она нема никакве везе са нивоом језичке компетенције, јер испитаници уметнички текст читају на одређеном језику

једноставно зато што им се свиђа, зато што то желе – дакле, реч је о свесном и индивидуалном избору.

При свеобухватном погледу на добијене резултате и њихову међугенерацијску конфронтацију са нагласком на избор језичког кода, забележили смо да је највећи проценат избора српског језика при читању уметничког дела управо код припадника најстарије генерације. Ситуација се мења у корист румунског језика код најмлађе генерације читалаца, где би се за румунски језик определило чак 59,37% испитаника, док би за књижевно дело на српском језику посегло свега 40,63% читалаца. При разматрању све три генерације, пропорционалан однос у питању избора језичког кода забележен је само код средње генерације, где би 50,00% испитаника најрадије читало књижевно дело на српском језику, а 50,00% читалаца на румунском језику.

Међу свим генерацијама испитаника забележили смо сличну тенденцију и када је реч о преференцији и избору језичког кода штампаних масовнокомуникационих средстава. На питање на ком језику читају новине и часописе, одговори се знатно разликују. Скоро половина (49,02%) од укупног броја испитаника чита штампу у једнаком односу на српском и румунском језику. Сличан однос преференција (са нешто мањим вредностима) забележен је код избора само румунског језика — 31,37% испитаника. Од целокупног истраживачког узорка, само 19,61% читалаца преферира искључиво часописе на српском језику.

Улога масовних медија у очувању језичке компетенције и ризик језичке супституције

У животу српских породица у Румунији масовнокомуникациона средства имају значајну улогу, јер обезбеђују језичко окружење у коме чланови породице имају могућност да одржавају свакодневни контакт са својим матерњим језиком. С друге стране, контакт са матерњим језиком је условљен, као што се види и из резултата истраживања, избором језика који се користи у медијима, а који зависи од више фактора, како то дефинише такозвани COD модел (Capacity + Opportunity + Desire) који су предложили Грин и Морнинг (2002, стр. 147; 2003, стр. 43–47). Према овом моделу, узимају се у обзир и постојање језичког знања, као и могућност и намера избора мањинског језика у датим условима. У контексту мањинске језичке заједнице, Т. Морнинг и Ч. Хазбанд (2007) додају да на избор језика масовнокомуникационих средстава утиче не само фактор познавања језика, већ и језички састав породице, структура језичког окружења, језичке компетенције већине, садржајна понуда локалних медија, као и доступност медијских производа који се издају у матици.

Резултати истраживања указују на више важних аспеката преференције језичког кода при праћењу масмедијских производа. С обзиром на

језичко окружење и језички састав породице, знатна већина учесника истраживања прати масовнокомуникациона средства како на румунском, тако и на српском језику, при чему само мали проценат испитаника преферира праћење медијских садржаја искључиво на српском језику. На однос између избора језичког кода при праћењу медијских садржаја и језичког окружења у коме корисник језика живи указују и бројни аутори, као што су Клеман и сарадници (2005), Винце (2010), као и Бурис и Ландари (2008), и други. Према нашем мишљењу, међу главне разлоге билингвалног избора масовнокомуникационих средстава спада не само језик датог медијског производа, већ и сам садржај, који је за корисника мањинског језика подједнако важан. Ова појава се нарочито потврдила у оквиру питања усмереног на преференције језичког кода при праћењу информативних емисија. Већина испитаника се сагласила да су информативне емисије на српском језику, које извештавају о актуелним дешавањима у Србији, важне, али мање значајне од оних које се односе на Румунију.

У случају аудиовизуелних масовнокомуникационих средстава улога српског језика је много значајнија него када је реч о штампаним медијима. На основу сопственог искуства из теренског истраживања констатујемо да је наведена појава управо условљена тиме што испитаници имају већи и лакши приступ аудиовизуелним медијима из Србије него што је то случај са штампаним медијима. Док је присуство српских новина и часописа из Србије, као и домаћих периодичних издања на српском језику, само спорадично, телевизијски програми су свакодневно доступни путем кабловске телевизије, односно интернета у случају радио-емисија.

И поред тога што је праћење телевизијског или радио програма на српском језику нешто смањено, оно може утицати не само на интеркултурну комуникацију и информисаност, већ и на развој језичких компетенција слушалаца, посебно код најмлађе генерације. С тим у вези, поставља се питање како телевизија и радио утичу на усвајање језика, односно на усавршавање у датом језику. Е. Еш-Хардинг и Ф. Рајли предлажу да се на ово питање гледа кроз призму два међусобно повезана аспекта: „Један је развој језичких способности детета, а други ширење културних знања. Када је реч о језичком развоју, телевизија може бити извор обогаћивања језика, али само уколико дете показује интересовање за одређене емисије и има мотивацију да их прати. Поред тога, неопходно је превазићи недостатке једносмерне комуникације. То је могуће постићи гледањем телевизије заједно са осталим члановима породице или са децом из комшилука. Тако се о програмима може разговарати и дискутовати“ (2008, стр. 206).

У појединим породицама ова стратегија развијања језичких компетенција већ је у пракси примењена. Већина родитеља доступне телевизијске програме сматра недовољно атрактивним за своју децу и подстиче их да гледају румунске програме. За ону децу која прате српске аудиовизуелне

медијске садржаје, телевизија представља једно од средстава помоћу којих уче да разумеју. Захваљујући чињеници да телевизија истовремено преноси звук и слику, дете много брже усваја не само звучни аспект језика, са којим се у нормативном облику у свом природном језичком окружењу не сусреће, већ упознаје и културне реалности типичне за српско окружење.

У случају испитаника који редовно и дугорочно прате медијске садржаје на румунском језику, може доћи, како на то упозорава Кормак (2007, стр. 64), чак и до потпуне језичке супституције, што за Србе у Румунији не би представљало добру језичку ни егзистенцијалну перспективу.

Закључак

Анализа преференција у потрошњи масовнокомуникационих садржаја код српске мањине у Румунији указује на претежно билингвално језичко понашање, условљено сложеном интеракцијом између доступности медија, атрактивности садржаја и специфичности социолингвистичког окружења у коме говорници живе. Резултати истраживања показују да избор језичког кода није искључиво условљен нивоом језичке компетенције, већ је у значајној мери одређен контекстуалним факторима, као што су структура породице, локална медијска понуда и функционална улога језика у свакодневном животу.

Међугенерацијске разлике уочене у истраживању указују на јасну тенденцију оријентације млађих генерација ка већинском језику, нарочито у конзумирању аудиовизуелних програма и књижевности, док најстарија генерација испољава израженију преференцију према српском језику. Средња генерација заузима уравнотежену позицију, одражавајући стабилан облик функционалног билингвизма. Ови налази упућују на постојање међугенерацијске динамике у употреби језика, са директним импликацијама по процес очувања матерњег језика.

Истраживање додатно потврђује кључну улогу аудиовизуелних масовнокомуникационих средстава у одржавању контакта са српским језиком, пре свега захваљујући повећаној доступности програма који потичу из Србије. Телевизија и радио се профилишу као релевантни инструменти не само у домену информисања и интеркултурне комуникације, већ и у развоју језичких компетенција, посебно код деце и младих. У том контексту, укљученост породице и активна употреба медијских садржаја могу пасивну медијску рецепцију трансформисати у значајан образовни ресурс.

Истовремено, резултати указују на ризик од језичке супституције у случајевима дуготрајне и искључиве изложености масовним медијима на већинском језику. Ова тенденција представља озбиљан изазов за будућност српског језика у Румунији и наглашава потребу за систематским стратегија-

ма подршке медијској употреби матерњег језика, како на институционалном, тако и на породичном нивоу.

Закључно, масовни медији представљају пресудан фактор у обликовању језичког понашања српске мањине у Румунији, са значајним утицајем на очување билингвизма и на перспективе континуитета матерњег језика. Резултати истраживања потврђују значај развоја и унапређивања доступности медијских производа на српском језику, као саставног дела напора усмерених ка очувању језичког и културног идентитета заједнице.

Литература

Bourhis – Landry, 2008: R. Y. Bourhis – R. Landry: Group Vitality, Cultural Autonomy and the Wellness of Language Minorities. In: *The Vitality of the English-speaking Communities of Quebec : From Community Decline to Revival.* Ed. R. Y. Bourhis. Quebec: CEETUM-Université de Montréal, s. 185 – 212.

Clément – Baker – Josephson – Noels, 2005: R. Clément – C. S. Baker – G. Josephson – K. Noels: Media Effects on Ethnic Identity among Linguistic Majorities and Minorities: A Longitudinal Study of a Bilingual Setting. In: *Human Communication Research*, 2005, XXXI, 3, p. 399 – 422.

Cormack, 2007: M. Cormack: The media and language maintenance. In: *Minority Language Media: Concepts, critiques and Case Studies*. Ed. M. Cormack – N. Hourigan. Clevedon: Multilingual Matters LTD, s. 52 – 68.

Esch-Harding – Riley, 2008: E. Esch-Harding – P. Riley, Bilingvní rodina (prel. P. Le Roach a A. Zavadilová). Praha: Portál.

Grin – Morning, 2002: F. Grin – T. Morning: Support for Minority Languages in Europe. Final Report. Brussels: European Commission.

Grin, 2003: F. Grin: Language Policy Evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages. Basingstoke: Palgrave-Macmillan UK.

Morning – Husband, 2007: T. Morning – Ch. Husband: The Contributions of Swedish-speaking Media in Finland to Linguistic Vitality. In: *International Journal of the Sociology of Language*, 2007, 187-188, p. 75 – 101.

Morning, 2007: T. Morning: Functional Completeness in Minority Language Media: In: *Minority Language Media: Concepts, critiques and Case Studies*. Ed. M. Cormack – N. Hourigan. Clevedon: Multilingual Matters LTD, 17 – 33.

Vincze, 2010: L. Vincze: Mediul lingvistic și utilizarea mass-mediei. In: *Limbă, identitate, multilingvism și politici educaționale*. Ed. I. Horváth – E. M. Tódor. Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale – Kriterion, 55 – 62.

Mata Taran Andreici
Ianko Gubani

EXTERNAL LINGUISTIC INFLUENCES AS A CATALYST FOR SERBIAN-ROMANIAN BILINGUALISM IN THE ROMANIAN BANAT

Summary

One of the most compelling aspects of bilingual language communities is the role of external linguistic sources in shaping and developing bilingual language competencies. In the case of the Serbian minority in the Romanian Banat, these external sources—primarily the language of mass media such as television, radio, newspapers, magazines, and books—play a crucial role. Most of these media sources are produced in Romanian, which significantly impacts the bilingual environment. Nevertheless, in households characterized by balanced Serbian-Romanian bilingualism, Serbian-language materials, including books and magazines published in Romania, are also present, albeit to a lesser extent.

The primary aim of the research was to assess the degree of media consumption in bilingual households and to identify the key factors influencing language selection in media content. The study focused on understanding how linguistic preferences are formed in the context of regular exposure to both Romanian and Serbian media. Data were collected using a questionnaire composed of seven questions, administered to all household members. The first two questions addressed the frequency of television and radio consumption in both Serbian and Romanian. A subsequent question explored language preferences specifically in the context of news programming. The fourth question focused on the motivations behind the choice of language for consuming artistic or literary texts. The final three questions examined the use of print media, particularly the frequency and language of newspaper and magazine reading in both Serbian and Romanian.

This study contributes to our understanding of how external media influences support or hinder balanced bilingualism and highlights the complexities of language choice in a multilingual environment.

Key words: Serbian minority in Romania, communication, bilingualism, language contact, mass media, language preference.